

Використані джерела

1. Савченко О. Я. Взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей у контексті формування у молодших школярів уміння вчитися. Імідж сучасного педагога. 2012. № 6. С. 3–6.
2. Локшина О. І. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. № 2. С. 107–113.
3. Онопрієнко О. В. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Київ, 2020.
4. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives. Book 1: Cognitive Domain. New York, 1956.

Павлова Тетяна Сергіївна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти

імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК МЕТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У широкоцитованій роботі Олександри Яківни Савченко «Цілі і цінності сучасної шкільної освіти» з-поміж інших (громадянська, працелюбність і відповідальність, мовна культура, толерантність, здоров'я), визначено екологічну освіту як вагому складову загальної і професійної культури людей [1, с. 12].

Проблема формування екоцентричної компетентності у молодшому шкільному віці актуалізується з упровадженням нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти (2018р.), де визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання у вигляді компетентностей, серед яких – екологічна, що передбачає «усвідомлення основ екологічного природоохористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів» [2].

Учена О.Я. Савченко наголошує: «нагальне завдання шкільної освіти – визначити зміст і педагогічні умови формування екологічного світогляду, конкретизувати цілі, методи, засоби його формування на різних вікових

етапах, знайти екологічні взаємозв'язки між навчальними предметами, шкільною та позашкільною роботою» [1, с. 12].

Як стверджує О.Я. Савченко: «щоб зберегти природу, необхідно формувати у людей екологічну свідомість екоцентричного типу», що передбачає відповідальну екологічну поведінку, наявність екологічних знань, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної цінності.

Найважливішими ознаками екоцентричної свідомості О.Я. Савченко визначає розуміння сутності різних зв'язків (природа-людина), а саме:

- у природі все взаємопов'язане, і ці зв'язки не можна руйнувати;
- відновлюваність обмежених природних ресурсів забезпечується дбайливим до них ставленням, використанням ресурсозберігаючих технологій і ощадливістю потреб людини;
- людина може мати привілей не завдяки розуму, а через необхідність виконання додаткових обов'язків;
- необхідність виконання екологічного імперативу – робити лише те, що не руйнує екологічну рівновагу;
- розвиток людини і природи – процес гармонійний і коеволюційний (людина не дар природи, а лише її частина) [1, с. 180].

Під керівництвом О.Я. Савченко розроблено нормативну базу початкової екологічної освіти, зокрема у Типовій освітній програмі НУШ-1, посилено акценти щодо екологічної грамотності в структурі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Учні вивчатимуть на місцевому матеріалі різноманітність неживої та живої природи, працю людей в різних галузях господарства.

Особливе місце відводиться таким результатам:

- гуманне ставлення до живих істот;
- прагнення до пізнання природи;
- розуміння практичної цінності природи як джерела існування людини;
- ціннісне і відповідальне ставлення до навколишнього світу;
- безпосередня участь в природоохоронній діяльності.

У змісті теми пріоритетними стають норми поведінки серед природи, участі в елементарній природоохоронній діяльності. Особлива увага приділяється спостереженням за навколишньою природою під час подорожей-спостережень, краєзнавчих розвідок [3, с. 67–70].

Цій роботі передувало виявлення і узагальнення проблем у формуванні екологічної свідомості і поведінки учнів, що відображено у «Білій книзі національної освіти України», а саме:

- нерівномірний розподіл змісту екологічної освіти за роками навчання у межах від 2 до 18%;
- відсутня інформація в змісті про найближче природно-техногенне оточення учня і побутово-повсякденного рівня;
- зміст шкільної екологічної освіти фактично не справляє впливу на формування світоглядних позицій учнів. Так 2/3 респондентів – учнів 6-11 класів, засвідчили позицію людини як «господаря», «споживача» природних ресурсів [4, с. 49].

Подолання проблем екологічної освіти, підвищення її ефективності дослідники із формування екоцентричної компетентності рекомендують здійснювати через запровадження узагальнюючих курсів екологічного змісту, вправляння у екологодоцільній, виваженій поведінці у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності, а також екологізацію змісту і технологій шкільного навчання.

Учена О.Я. Савченко зазначає, що «у початковій школі необхідно сповна задіяти всі передумови для систематичного екологічного виховання молодших школярів», через залучення школярів до дослідницької роботи в індивідуальних і групових проєктах; проведення екологічно спрямованих ігор, вікторин, конкурсів малюнків; екологічне просвітництво батьків, цілеспрямованих спостережень, екологічних проєктів, розв'язання проблемних завдань на основі життєвої ситуації або художньо-пізнавального тексту» [1, с. 180].

У нових програмах і підручниках для початкової школи, як вважає Олександра Яківна, таким потенційно важливим для формування в дітей уявлень і понять про цілісність світу, природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства постає інтегрований курс «Я досліджую світ» через реалізацію змістових ліній: людина і природа, природа; насичення екологічно спрямованим змістом і міжпредметними зв'язками інших предметів (літературне читання, математика).

За О.Я. Савченко діяльнісний складник є ядром кожної компетентності: він найбільшою мірою забезпечує здатність учня діяти. Операційним механізмом цієї здатності є дії, операції, уміння, навички [5].

У курсі «Я досліджую світ» інтегровано зміст природничої освіти, передбачено можливості виявляти різні дії пошукового характеру, визначено діяльнісні характеристики навчальних результатів:

- виконувати досліді, осмислювати сутності процесів та умови їх перебігу;

- виявляти особливості росту, розвитку, поведінки живих організмів; використовувати набуті знання й уміння у навчально-пізнавальній і проєктній діяльності, у повсякденному житті;
- вирішувати навчальні проблемні ситуації, творчі завдання; володіти соціальними і природничими поняттями і використовувати їх у мовленні;
- встановлювати причиново-наслідкові зв'язки у природі; здійснювати відбір необхідних об'єктів, робити висновки, збагачувати власний життєвий досвід;
- подавати результати спостережень, досліджень, проєктної діяльності у вигляді малюнків, таблиць, логічного висновку.

З опорою на рекомендації Олександри Яківни нами було розроблено і апробовано завдання, які узгоджуються із вимогами до результатів Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) і доповнюють навчально-методичний комплект (підручник, робочий зошит, щоденник спостережень, атлас). Це проєктні завдання типу: «Створимо екологічний календар»; «Проєкт-дослідження «Моя природоохоронна діяльність», «Макулатура – не сміття», «Як я впливаю на моє довкілля», в яких учням пропонується не лише висловити своє ставлення до об'єктів природи, але й взяти участь у посильній природоохоронній діяльності [6].

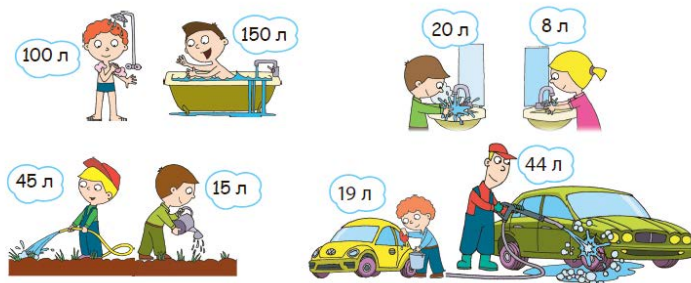
Для прикладу:

ЯК Я ВПЛИВАЮ НА МОЄ ДОВКІЛЛЯ		Бали	ПАПІР		Бали
ТРАНСПОРТ			Книжки я беру в бібліотеці або у знайомих		+1
До школи я... ходжу пішки або їджду велосипедом		+1	Якщо я хочу прочитати книжку, то завжди прошу мені її купити		+5
їджду громадським транспортом або авто		+5	Прочитавши газету, я її викидаю у смітник		+5
ХАРЧУВАННЯ			Збираю старі газети, журнали, зошити, книжки на макулатуру		+1
У продуктового магазині моя родина купує: свіжі продукти (хліб, овочі, рибу, м'ясо) переважно місцевого виробництва, з яких самі готуємо їжу		+1	ОДЯГ		
напівфабрикати, заморожені готові страви, які потрібно розігрівати, консерви		+5	Намагаюсь тримати в порядку свій одяг, не вимагаю купувати багато речей		+1
ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ			Старий одяг ми здаємо в пункти прийому		+1
Приймаю ванну щодня		+5	Ношу одяг старших сестрички або братака, які з нього вирости		+1
Приймаю ванну 1–2 рази на тиждень		+1	СМІТТЯ		
Щоденно приймаю душ		+1	Пластикову тару я викидаю у спеціальний контейнер		+1
Закриваю кран, коли чищу зуби або мию руки		+1	З домашніх відходів ми робимо компост для удобрення своєї ділянки		+1
ЕНЕРГІЯ			Я приходжу до магазину зі своєю екоторбинкою		+1
У моєму домі опалення налаштоване таким чином, що ми можемо його регулювати залежно від погоди		+1	Усі ми створюємо багато відходів та сміття, тому мені байдуже, скільки сміття або відходів збирає моя родина		+5
Я завжди вимикаю світло, коли виходжу з кімнати		+1	<p>Для підрахунку треба скласти всі бали. Чим менша сума балів, тим меншою шкоди ти завдаєш довкіллю.</p> <p>Обговоріть результати: у кого найвища сума балів, у кого — найнижча.</p> <p>Домовтесь, як будете зменшувати шкідливий вплив на довкілля. Свої пропозиції запишіть на плакаті.</p>		
Я завжди повністю вимикаю побутові прилади, не залишаючи їх у режимі очікування		+1			
У нас удома жарко, ми відкриваємо вікна взимку		+5			
Електрику, яку використовує моя родина, ми отримуємо від сонячної енергії, сили води і вітру		+1			

[6, с. 45–46].

Формування екоцентричної компетентності реалізується на основі відповідної системи навчальних завдань, що передбачають способи діяльності залежно від предметної специфіки у ситуаціях, в яких учні набувають досвід вирішення практичних проблем і мотивованого ставлення до процесу і результату пізнання. Для прикладу:

Розглянь малюнки. На них зображено різні способи виконання однієї й тієї самої дії. Який із способів допоможе зберегти воду? Полічи, скільки води можна зберегти в кожному випадку.

[6].

На основі аналізу навчально-методичного комплексу з інтегрованою курсу «Я досліджую світ» учена відзначає наявність потенціалу щодо створення передумови для виховання у дітей шанобливого, турботливого ставлення до неживої і живої природи, інтересу до її пізнання; формування вміння догляду за кімнатними рослинами, додержання правил культурного поведіння серед природи. Як результат: учні набувають умінь характеризувати екологічні проблеми рідного краю, встановлювати зв'язки між живими організмами та умовами їх існування в природі, висловлювати оцінні судження щодо своєї участі в охороні природи рідного краю.

Використані джерела

1. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання/О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226с.
2. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Бібік Н.М., Павлова Т.С. Орієнтир для планування уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за навчально-методичним комплектом Надії Бібік, Галини Бондарчук. Організація освітнього процесу в початковій школі: Методичні рекомендації. Орієнтовні календарно-тематичні плани. 4 клас. Київ: Педагогічна думка, 2021. – 145с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731792/>

4. Біла книга національної освіти України/Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл, О.Я. Савченко [та ін.]; за заг.ред.акад. В.Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформ. Системи, 2010.- 342с.
5. Савченко. О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
6. Бібік Н.М. Я досліджую світ: підруч. для 3 кл. закл. серед.освіти (у 2-х ч.): Ч.1/Н. Бібік, Г. Бондарчук.-Харків: Вид-во «Ранок», 2020. С. 45-46.

Пархоменко Наталія Євгенівна,

начальник відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти в Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ОЛЕКСАНДРИ САВЧЕНКО

Сила української освіти в її постатях. Велич постаті Олександри Савченко живе в дидактиці початкової освіти, цінності якої видатна вчена виплекала дорогою від авторитарної і знаннєвої до особистісно орієнтованої й компетентнісної педагогіки. Багатогранність наукового доробку дослідниці щодо розбудови сучасної початкової школи є неоціненною, актуальність очевидною з огляду на його затребуваність і прийняття педагогічною спільнотою в контексті розгортання реформи «Нова українська школа».

Ціннісною домінантою формули нової школи, окресленої Концептуальними засадами реформування загальної середньої освіти, визначено педагогіку партнерства, яка наповнює навчальну взаємодію в класі атмосферою доброзичливості, толерантності, поваги до дитини і її родини, справедливості й добросовісності, відкриває можливості для суб'єктності кожного учасника освітнього процесу [1]. Підґрунтя для визначення ціннісного потенціалу навчальної взаємодії знаходимо в науковій спадщині видатного педагога, академіка Олександри Савченко.

У цінностях навчальної взаємодії акумулюються потреби, інтереси і бажання її учасників, що зумовлює їх регуляторну функцію щодо розуміння смислу діяльності, власне виконання дій, прояву ставлення до них та їх